

DNPPb
D66
1995
017

Het werkplan Stichting Wetenschappelijk Bureau '95-'97

SWB-D66
Den Haag mei 1995

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

DNPPb
D66
1995
017

Not Lendable

VERANTWOORDING, uitgangspunten en werkwijze

Uitgangspunten van het werkplan '92-'93

In het vorig werkplan van de SWB werd de nadruk gelegd op de uitwerking van een eigen 'paradigma' voor het onderzoekprogramma van het wetenschappelijk bureau, dat wil zeggen een eigen wijze van benadering en uitwerking van maatschappelijke vraagstukken. Hierbij werd de democratieopvatting van D66 tot uitgangspunt genomen en geconfronteerd met de twee grote politiek-culturele processen die in de samenleving werkzaam zijn: individualisering en bureaucratisering van sociale verhoudingen. Uitgewerkt werd de stelling dat deze processen meer in onderling verband staan dan doorgaans wordt aangenomen. Een voornaam effect van de interdependentie van deze processen is de sterk groeiende afhankelijkheid van de individuele levenswijze van een abstracte en technocratisch beheerste institutionele omgeving. De vraag werd opgeworpen in hoeverre deze eenzijdige afhankelijkheid de ontwikkeling van de democratie dreigt te blokkeren.

Een en ander werd tot inzet gemaakt van onderzoek, in eerste instantie in het wetenschappelijk tijdschrift en voorts in diverse publikaties, onder meer over de rol van politieke partijen, over het referendum en over de ontwikkeling van lokale democratie. Deze probleemstelling klinkt mede door in de twee grotere rapportages die het wetenschappelijk bureau publiceerde, over sociale zekerheid en migratie. Het 'onderzoek' kreeg zijn voorlopige afronding in de twee teksten die op de grens van '93 - '94 werden uitgebracht: De ruimte waarin wij leven en De waarde van de democratie.

Uitgangspunten van het werkplan '95-'97

Nu, bij aanvang van dit nieuwe werkplan, treedt eens te meer naar voren hoezeer het sociale leven gevangen is in grote onoverzichtelijke institutionele samenhangen, onder meer in wat wij de grote 'stelsels' van de verzorgingsstaat zijn gaan noemen. Het meest op de voorgrond treden hier de eenzijdige afhankelijkheden die zijn gecreëerd in het stelsel van sociale zekerheid en van sociale economie meer in het algemeen. Kreeg in de afgelopen regeringsperiode het stelsel van volksgezondheid veel aandacht, met het aantreden van het nieuwe kabinet valt een accent op het stelsel van (hoger) onderwijs. Terwijl tevens duidelijk wordt hoezeer wat wij duurzame ontwikkeling zijn gaan noemen in 'stelselproblematiek' dreigt te verzanden.

De problemen die ontstaan, lijken elke keer van een eenzelfde signatuur: met de toename van technocratische vormen van beheer vindt een bureaucratische vervorming van de verhoudingen plaats, wat in de praktijk een depolitisering van de vraagstukken betekent,

die weer de mensen die erbij betrokken zijn, in hun hoedanigheid van burger/klant of politicus/functionaris, op beslissende afstand plaatst. Het is deze problematiek die noopt tot heroriëntatie, niet alleen wat de analyse van de vraagstukken betreft, maar ook waar het gaat om aanpak en de instrumentaria die hiervoor zijn ontwikkeld. En het is hier waar in de benadering het pragmatisme in stelling moet worden gebracht. De geformuleerde democratische probleemstelling verwijst steeds naar de inhoud van de concrete problemen, die om een oplossing vragen en dit geldt ook omgekeerd, het voorkómen van de problemen vraagt tevens om een democratische oplossing van gestagneerde verhoudingen.

De vier velden

Als hiermee de contouren zichtbaar worden die het bestuur heeft gekozen voor het werkplan van de komende jaren, dan zal duidelijk zijn dat de behoefte ontstaat aan enige afperking. Zonder al te veel onrecht aan de realiteit te doen, is gekozen voor activiteiten op vier 'velden'. Dit zullen zijn: democratie- en bestuurlijke problematiek, verzorgingsstaat, duurzame ontwikkeling en internationale en Europese vraagstukken. De onderwerpen zullen zoveel mogelijk op deze velden gekozen of gepositioneerd moeten worden.

Voorts heeft het bestuur ervoor gekozen om expliciet de bijdrage aan verdere ontwikkeling van de 'visie' van D66, die het wetenschappelijk bureau kan leveren, tot maatstaf van de activiteiten te maken. Veel is van belang van wat kan worden aangedragen voor de formulering van een wijze van kijken naar maatschappelijke vraagstukken door D66. Als doorslaggevend hierin wordt wel het pragmatisme beschouwd. Belangrijk is dan dat in de ogen van D66 niets bestaat louter naar een ideologisch beginsel of wereldbeschouwelijke opvatting erover. De woorden en de dingen zijn in de praktijk onderhevig aan krachtsverhoudingen die hun betekenis doen modificeren en soms wijzigen. Vandaar dat de praktijk zelf zo'n belangrijk begrip is voor D66

Om nu iets van een meer gegeneraliseerde visie voor D66 te formuleren zijn vier begrippen, of vier dimensies van de maatschappelijke praktijk in voorlopige zin ervoor gekozen tot ijkpunten. Het zal gaan om: de kwaliteit van de rechtsstatelijke verhoudingen, het communicatieve gehalte van de formele en informele democratische relaties, het begrip van vrijheid dat hierbij hoort en de vereiste van duurzaamheid van de betrekkingen en van wat deze voortbrengen of produceren. De bedoeling is nu om deze begrippen, waar mogelijk in onderling verband, nader hun inhoud te laten verkrijgen, te definiëren aan de hand van conclusies die worden verbonden aan onderzoek en discussie, die in SWB-verband plaatsvinden.

De werkvormen

Dan zijn er de vormen waarin gewerkt zal worden. De SWB heeft hiertoe drie bronnen tot haar beschikking, zoals daar zijn: de projecten, de werkgroepen en de (individueel) aangezochte schrijvers voor aparte publikaties.

In dit werkplan wordt een aantal onderwerpen voor projecten omschreven. Deze vergen specifieke criteria, een relatief korte werk- en produktietijd (driekwart jaar) en een speciaal daartoe samengestelde groep.

Aan de werkgroepen van de SWB wordt gevraagd zich te richten op wat van hen verwacht mag worden in het kader van de hier geformuleerde 'velden', algemene uitgangspunten en contouren. Zij zullen oriëntaties, deelstudies en conferenties moeten kunnen verzorgen, mede als onderdeel van de algemene forum-functie die zij hebben voor de partij.

Voorts zullen met name ten behoeve van brochures auteurs van binnen en buiten de partij worden aangezocht om hun licht te laten schijnen op de onderhavige economische, politieke en culturele thema's.

Rest op te merken dat het bestuur zich voorneemt de ontwikkeling van de activiteiten die in het kader van de SWB geschieden, zoveel mogelijk in overleg met de hiertoe relevante gremia in de partij te laten geschieden. En hiertoe zal meer dan voorheen ook contact worden gezocht met plaatselijke politici en bestuurders, vooral de Bestuurdersvereniging, teneinde tot een zo vruchtbaar mogelijke afstemming van de activiteiten te komen die in het kader van de SWB geschieden.

DE SWB-PROJECTGROEPEN

De SWB kent een scala van activiteiten, waaronder wat de werkgroepen doen, conferenties, workshops, publikaties. Tot 'kernactiviteit' rekent de SWB de projectgroepen. Hier worden de invalshoeken voor de projecten beschreven op de vier gekozen velden, respectievelijk democratie- en bestuurlijke problematiek, verzorgingsstaat, duurzame ontwikkeling en internationale en Europese vraagstukken. De omschrijvingen zijn summier, wat wordt getypeerd zijn de bedoeling, het karakter, de invalshoek en het tijdschema voor de projecten. Uitwerkingen van de probleemstellingen en de concretisering in werkschema's komen in een later stadium aan de orde, mede in overleg met de betrokken projectgroep (-voorzitters). De hier aangeduide projecten dienen beschouwd te worden als voornemens. Daarom is ook niet bij alle projecten al een tijdsplanning opgenomen. Veel zal ervan afhangen hoe de omstandigheden zich ontwikkelen. Tevens kan het nodig zijn nog andere projecten toe te voegen in de looptijd van dit werkprogramma.

Ter uitleg nog het volgende over de vier onderzoeksvelden. Deze dienen ter afbakening van het scala van onderwerpen die in het kader van de stichting aan de orde (kunnen) worden gesteld en gelden toch vooral als hulpmiddel om enige systematiek in het werk voor de komende vier jaar te betrachten.

Het eerste veld is gekozen om te kunnen komen tot een verruiming van de benadering van het democratievraagstuk in de partij die bijna tot standaard is geworden. De staatsrechtelijke oriëntatie moet verder worden gevoerd, maar daartoe dient zij te worden ingebed in een breder denken over het democratievraagstuk en wat het indiceert. Het gaat om vraagstukken van formele en informele democratie, om de instellingen van de staat en die van de maatschappij.

Het tweede veld werd gekozen in het besef dat het bij de verzorgingsstaat draait om een 'type van staat' méér dan dat het hier alleen het vraagstuk zou betreffen dat nu eenmaal de meeste aandacht heeft opgeëist, dat van de sociale zekerheid. Het project van de verzorgingsstaat is welhaast alle terreinen van uitvoerende publieke aandacht gaan behelzen, die van zorg en verzorging, maar ook die van onderwijs, verschillende aspecten van het recht, milieu, ruimtelijke ordening, cultuur enzovoort. Dit besef nu dient ook een rol te spelen bij de benadering van de aparte sectoren van beleid.

Duurzame ontwikkeling is het derde veld van aandacht. Hierbij dient, vanuit de behoefte aan een duurzame ontwikkeling, een benadering te worden gekozen die oog heeft voor het onderlinge verband van de economische, politieke en culturele aspecten. Het zal er om gaan zoveel mogelijk een integrale benadering te kiezen, opdat de mogelijkheden tot de duurzaamheid van de betrekkingen en wat deze produceren of voortbrengen, in kaart kunnen worden gebracht.

Het vierde veld tenslotte werd gekozen in het besef dat de internationale dimensie vraagstukken heeft voortgebracht, die weliswaar een relatie kennen tot nationale thema's

en benaderingen, maar toch een hiervan betrekkelijk onafhankelijk leven zijn gaan leiden. Dit geldt voor mondiale, maar ook voor Europese thema's. Er zijn in de loop van de recente geschiedenis zelfstandige formele en informele verbanden ontstaan, die een nieuw licht werpen op 'oude' vragen omtrent Oost-West en Noord-Zuid- verhoudingen. Geconcentreerd zien we deze ontwikkeling terug in het Europese kader.

1. Democratie- en bestuurlijke problematiek

- *Vervlechting en complexiteit*; een heroriëntatie zal moeten plaatsvinden op de problematische verhouding die is ontstaan tussen openbaar bestuur, politiek en samenleving. Van bureaucratische vervlechting is sprake tussen de niveaus en binnen de organisatie van het openbaar bestuur. Bevoegdheden, competenties en verantwoordelijkheden zijn verschoven, hetgeen de principiële verhouding tot de politieke verantwoordelijkheden ondoorzichtig en onzuiver doet worden. Dit komt mede tot uitdrukking in de gegroeide relatie tussen lokaal, provinciaal en centraal bestuur, die aan het lokaal bestuur en eigenlijk aan geen van de niveaus nog een behoorlijke eigen verantwoordelijkheid toebedeelt. Is het niet vooral hierdoor dat de politieke en democratische verhouding tot de samenleving onoverzichtelijk is geworden, hetgeen ook aan ambtenaar en deskundige en aan belangen- en lobbygroep de onevenredige macht toebedeelt die zij, met name in de voorbereiding van het 'beleid', blijken te bezitten?

Omtrent deze problematiek wordt een project gestart. In dit project zal een heroriëntatie plaatsvinden op het vraagstuk van de adequate verhouding tussen overheid, politiek bestuur en politieke democratie. In dit licht dienen conclusies te worden getrokken omtrent de noodzakelijke democratische relaties tussen bestuur, apparaat en civiele samenleving.

Deze heroriëntatie dient mede 'in het algemeen' te geschieden, maar hiertoe mag zij zich niet beperken. Het zal belangrijk zijn deze te laten uitmonden in enkele scenario's voor verandering, tevens waar het de bestaande structuren betreft van voorbereiding, inspraak en overleg, uitgaande van diverse, binnen het bestek van het denken in D66 mogelijke, benaderingen.

Voorts zal het vruchtbaar zijn indien enkele 'casussen' in studie worden genomen, zoals bijvoorbeeld op het vlak van:

- * arbeidsvoorziening (nationaal - regionaal - lokaal); of
- * beleid en procedures in de ruimtelijke ordening en/of stedenbouw.

Het project kan in het najaar worden voorbereid en in het begin van 1995 van start gaan. De afronding kan in de zomer haar beslag krijgen, hetgeen publikatie zal betekenen in september 1995.

- Voorts zal op dit veld de theorievorming verder moeten worden gevoerd, waarmee wij een start maakten met de teksten van Jan Glastra van Loon en van Christiaan de Vries, respectievelijk 'De ruimte waarin wij leven' en 'De waarde van de democratie'. Dit zal kunnen door middel van individuele bijdragen van aan te zoeken auteurs, maar indien dat nodig wordt gevonden, kan ook gedacht worden aan een kleine thematische groep, als een soort van denk- en schrijverscollectief.

2. Verzorgingsstaat

- *Tussen zorg en verzorging*; in de afgelopen jaren zijn in het kader van de SWB diverse bijdragen geleverd ten behoeve van het denken van de partij over de sociale zekerheid. Hierin werden de grenzen van de status quo verkend op de mogelijkheden die er zijn binnen de bestaande systematiek om het aantal uitkeringsgerechtigden terug te brengen, teneinde een verantwoord uitkeringsniveau te kunnen garanderen. Van alle kanten wordt evenwel duidelijk dat nu deze grenzen zelf in het geding raken. Daarom is het nodig ons te bezinnen op de aard van de primaire economische problematiek teneinde de vinger te kunnen leggen op de wijze waarop de systematiek in de sociale economie werkzaam is. Op deze systematiek is immers tevens het gebouw van de sociale zekerheid gegrondvest.

Het zijn dan de principes van sociale zekerheid waarop wij ons dienen te heroriënteren. Hoe moeten wij ons een werkend en betaalbaar systeem voorstellen waarin de zorg tot uitdrukking wordt gebracht voor diegenen die niet zelf in voldoende inkomen kunnen voorzien? En dan een systeem dat niet-repressief van aard is en dat is gebaseerd op menselijkheid en solidariteit, ook al zal het nodig zijn de noodzakelijke controle en sanctie hierin in te passen. Hoe kan een dergelijk systeem beantwoorden aan de sterk gerezen behoefte aan sociale (re-)integratie van degenen die langdurig zonder werk (zullen) zijn? Is een dergelijk systeem nog wel voorstelbaar of moeten we nadenken over een geheel andere systematiek, georiënteerd aan geheel andere uitgangspunten zoals bij het (gedeeltelijk) basisinkomen het geval lijkt?

Een heroriëntatie zal moeten worden voorbereid, die op basis van economische en culturele analyse uitmondt in de uitwerking van mogelijke scenario's, waarbij het verband met het denken in D66 over sociaal-economische vraagstukken voorop dient te staan (in zijn opzet dus vergelijkbaar met de migratiestudie 'In goede banen' 1993).

Dit project kan, afhankelijk van de ontwikkelingen in de personeelsformatie gedurende de maanden januari/februari worden voorbereid. De afronding kan dan in het najaar haar beslag krijgen, hetgeen publikatie tegen de jaarwisseling '95/'96 mogelijk zal maken.

- *Naar een nieuwe, meer conceptuele, opvatting van economie voor D66*; de wereld is in

verandering en dat geldt al helemaal voor de wereld van de economie. Met name de technologische revolutie heeft de grenzen van de traditionele neo-klassieke kaders doorbroken. Zij heeft voorzien in de voorwaarden voor verandering van productie en produktieorganisatie en van de gehele industriële structuur. Wat nodig is vanuit het oogpunt van de politieke partij, is een behoorlijk systematisch begrip van deze ontwikkelingen op de langere termijn. Dit zal alleen al benodigd zijn om de dynamiek te begrijpen die aan de ontwikkelingen een vrijwel autonoom karakter schijnt te verlenen.

Drie 'redenen' zijn op voorhand aan te wijzen, die nopen tot een heroriëntatie in het denken over economie en economische politiek: (internationale) concurrentie- en marktontwikkeling, ontwikkeling van arbeid en van werkgelegenheid en duurzame ontwikkeling. In het licht van deze drie probleemvelden zal gezocht moeten worden naar vormen van politiek die direct of indirect kunnen interveniëren in economische processen. En hiertoe bieden de gangbare liberale economische concepties geen mogelijkheden, terwijl ook de politiek van generieke en/of algemene financiële maatregelen veel te weinig vruchten heeft afgeworpen.

De vooronderstellingen die werkzaam zijn in deze beide benaderingen blijven te beperkt en te algemeen. Daarom moet worden gezocht naar de voorwaarden waaronder een effectieve sociaal-liberale overheidspolitiek gestalte kan krijgen. Hiervoor is een nieuwe benadering nodig van de economische-technologische vraagstukken, die recht doet aan het principe van de realiteit van eigen competentie, eigen-organisatie en eigen verantwoordelijkheid. De markt of het falen van de markt zijn te algemene en diffuse aannamen gebleken, die juist de werking van de institutionele structuren buiten beschouwing laten.

Ook in dit project zal het niet alleen mogen gaan om abstract-conceptuele noties. Deze zullen geïllustreerd en getoetst moeten worden, herkenbaar gemaakt, in enkele concrete casussen. Hierbij zal het accent vallen op de mogelijkheden die er zijn voor publiek beleid en overheidsoptreden.

Voor dit project, met als opdracht een dergelijke heroriëntatie op het politiek-economische denken, zou aansluiting gezocht kunnen worden bij degenen die zich aan de Universiteit van Limburg bezig houden met de kritiek van het neo-klassieke denken en proberen alternatieve benaderingen uit te werken onder de noemer van de 'evolutionaire economie'. Gepoogd kan worden met enkelen onder hen een groep te formeren, die analyse, normen en ijkpunten opstelt voor een pragmatische economische benadering. Een dergelijk project zal een voor-verkenning nodig hebben die niet te lang op zich mag laten wachten; pas daarna zal bepaald kunnen worden of en hoe het haalbaar is.

3. Duurzame ontwikkeling

- *Het milieu als maatschappelijk vraagstuk*; het vraagstuk van het milieu wordt in toenemende mate gedefinieerd als 'technisch' vraagstuk. Dit lijkt de consequentie van de fragmentering van het vraagstuk door de verdeling ervan over de verschillende facetten en sectoren van het 'beleid'. Wat in dit proces vergeten dreigt te worden, is dat de milieuproblematiek verweven is met de institutionalisering, de opbouw en de werking van de maatschappij als zodanig. Zo gezien raakt de milieuproblematiek aan het economische, het culturele en het politieke bestaan van de samenleving.

Alvorens in te gaan op deze vragen van institutionele aard zal moeten worden nagegaan of men zich nog met de juiste problemen bezig houdt. Welke zijn de hoofdproblemen die worden gedefinieerd en welke zouden dat moeten zijn, niet alleen waar het de maatschappelijke, maar ook en vooral waar het de fysische aspecten van het milieu aangaat? Voorts zijn er de problemen waarin de uitvoering van het reeds geformuleerde beleid verkeert. Op veel terreinen blijkt deze te verzanden in een gebrek aan coördinatie en controle. Ook deze problematiek vereist een heroriëntatie op het functioneren van regelingen en uitvoeringsinstanties.

Het is vervolgens ook van belang te komen tot een heroriëntatie op het milieuvraagstuk als institutionele problematiek om te kunnen komen tot het opstellen van ijkpunten waaraan de aanpak, hoe gediversifieerd in beleid ook, zou moeten voldoen. Vooralsnog lijken voor die drie dimensies van maatschappelijk handelen, economie, cultuur en politiek zich de volgende begrippen aan te dienen:

op het economisch veld moet erkend worden dat de aandacht voor het milieu niet principieel verschilt met wat gangbaar wordt getypeerd als het sociaal-economisch vraagstuk: milieu is een 'sociaal-economisch' vraagstuk en hier telt de norm van verantwoordelijkheid en versobering, zoals bijvoorbeeld verantwoordelijkheid en solidariteit tot norm gemaakt zijn voor de sociale zekerheid. Milieu is ook een cultureel vraagstuk in die zin dat betrokkenheid en participatie hier evenzeer gelden als voor andere sociale of culturele thema's. En milieu is een politiek vraagstuk, omdat het publieke besluitvorming noodzakelijk maakt, waartoe publieke communicatie en politieke regie benodigd zijn.

Langs deze lijnen zou moeten worden nagegaan hoe het milieuthema politiek, maatschappelijk en dus ook qua uitvoering geïntegreerd zou kunnen worden, opdat hiermee tevens een antwoord kan worden gegeven op de vraagstukken van depolitisering, technische reductie en van uitvoering.

Een dergelijk project kan, mede in overleg met de werkgroep milieu, worden voorbereid in de loop van 1995.

4. Internationale en Europese vraagstukken

- *Institutionele structuur en democratie in Europa*; over Europa wordt over het

algemeen gesproken in termen van de instituties die haar een gezicht verschaffen, waarvan de Europese Commissie, de Raad, het parlement en bijvoorbeeld de CVSE, maar enkele zijn. Zelden wordt de ontwikkeling van het institutionele Europa zelf geproblematiseerd. Veel van deze vormgeving is afhankelijk van de economische, politieke machtsverhoudingen tussen (enkele van) de staten, terwijl een ander deel vrijwel rechtstreeks resultaat lijkt te zijn van inter-bureaucratische krachtsverhoudingen. Wat is de betekenis van deze ontwikkeling die het karakter draagt van een proces dat een schijnbaar trial and error-karakter draagt? En hoe verhouden de ontwikkelingen zich tot staatsrechtelijke en democratische criteria, zoals deze in en door de nationale staat tot ontwikkeling kwamen? In dit licht zijn ook de ontwikkelingen van belang in het openbaar bestuur. Welke veranderingen zijn reeds gaande, welke zijn op komst en hoe dienen deze gefaseerd te worden, mede vanuit de optiek van een verantwoord 'binnenlands bestuur'. Voor een dergelijke oriëntatie zal het nodig zijn tot een adequate inventarisatie en schematisering te komen van verschillende institutionele ontwikkelingen in het Europese kader. Mede op basis hiervan kunnen implicaties en consequenties worden gewogen op de terreinen van economie, cultuur en politiek. Dit tegen de achtergrond van een uitdrukkelijke weging van democratische en rechtsstatelijke beginselen en criteria. In het programma van de projectgroep zouden één of twee casussen kunnen worden opgenomen, ter onderzoek en ter verheldering van de onderhavige problematiek. Gedacht zou kunnen worden aan een facet van economisch-bestuurlijk beleid dat meer expliciet een sector van de nationale staat raakt en/of de gang van zaken omtrent de uitvoering en harmonisatie van het asielbeleid.

Dit project zou in samenhang moeten kunnen worden gebracht met hetgeen de Europa-werkgroepen reeds doen. Deze werkgroepen zullen als forum kunnen fungeren voor het project. Het project zal evenwel als onderzoeksproject en dus qua werkwijze, niet afwijken van de andere projecten van de SWB.

- *Veranderende ontwikkelingsproblematiek, mede in het licht van een nieuwe benadering van economische- en defensievraagstukken;* in toenemende mate zien we vraagstukken van onderontwikkeling verweven raken met (burger-)oorlog en explosieve financieel-economische problemen waar staten in verzeild raken. Stemmen gaan op om het ontwikkelingsvraagstuk meer geïntegreerd te benaderen samen met een economische aanpak, alsmede in het licht van de veiligheidssituatie. Als we hier dan ook nog de probleemvelden bevolkingsgroei en milieu bijtrekken, dan komt in combinatie met de problematiek van veiligheids-strategische aard een bijzonder (eigen-)belang voor het Noorden/Westen in zijn verhouding tot het Zuiden/Oosten aan het licht.

Welke kan een meer uitgewerkte benadering van dit complex van vraagstukken zijn voor D66? Hoe dienen dan de verschillende elementen te worden gedefinieerd? Is solidariteit op zich hiervoor nog wel een adequate categorie? Hoe moet 'hulp' in deze voortaan

worden beschouwd? Hoe verhouden geld

(-leningen) en legers zich tot de behoeften van ontworpen regionale en lokale, vaak etnisch gesegregeerde, gemeenschappen? Hoe verhouden zich de begrippen van nationale zelfstandigheid en internationale verantwoordelijkheid? En zijn en functioneren de internationale organisatorische verbanden hiertoe adequaat?

DE WERKGROEPEN

De titels van de werkgroepen die in SWB-verband actief zijn, komen op een enkele uitzondering na overeen met de beleidssectoren van de overheid. Het ligt nu in de bedoeling de werkgroepen zich in hun programma meer te laten oriënteren aan de vier velden en uitgangspunten die voor dit werkprogramma werden gekozen. Maar voor we hierop in gaan, eerst iets over de functie van de werkgroepen.

De werkgroepen kenden tot nog toe drie functies in SWB- en partijverband. De werkgroep bood de gelegenheid aan belangstellende partijleden (met ervaring op en kennis van een bepaald beleidsterrein) te discussiëren over politiek relevante onderwerpen: de forumfunctie. Ten tweede was er een extra-relevantie gelegen in het feit dat deze discussie kon worden gevoerd in het bijzijn van en ten behoeve van het betrokken Tweede kamerlid. Hiermee kreeg de discussie tevens het karakter van overleg over mogelijke standpuntinnames. Het ging dus om een politieke adviesfunctie. Ten derde was er via de SWB de mogelijkheid meer uitgewerkte gezichtspunten te publiceren dan wel ter conferentie in de partij te brengen: de functie van interpretatie en commentaar.

In de praktijk blijken deze drie rollen ongelijk en door de tijd heen wisselend over de werkgroepen te zijn verdeeld. De ene groep concentreerde zich op de ene, de andere op de andere functie. En nogal wat groepen kwamen tussen de wal en het schip terecht en konden per saldo weinig nuttigs meer aan de eigen activiteit ontdekken. Het werken van de werkgroepen heeft dan ook door de tijd heen iets willekeurig gekregen en zo is het ook in de ogen van de verschillende actoren op het partijtoneel. Aan deze status quo moeten we iets kunnen doen.

Om kort te zijn, alle drie de functies zijn belangrijk en het zou het meest wenselijk zijn als deze gelijkelijk over de drie 'belanghebbende partijen' zouden zijn verdeeld: de fractie de politieke adviesgroepen, de partij (HB, Adviesraad?) de forumgroepen en de SWB de groepen ter interpretatie en commentaar. Alle drie de functies spreken immers verschillende mensen aan, zijn nuttig voor verschillende doeleinden en benutten dus in wezen verschillende 'ruimtes' in de partij. Helaas bezit de partij vooralsnog de middelen niet om werkelijk zijn forumfunctie in deze zin te kunnen uitwerken en exploiteren. En zolang de doeleinden ervan niet precies worden uitgewerkt en geconcretiseerd (de eigenlijke waarde van het politieke debat) zullen de meesten zich aangetrokken voelen tot de tweede en derde functie, die hier werd omschreven.

Het probleem van deze twee doeleinden, van de meer uitgebreide reflectie en van het politiek advies is dat zij, indien zij tegelijkertijd in één ruimte moeten worden verwezenlijkt, elkaar het leven zuur maken. In de praktijk blijkt dan ook dat de behoefte aan de politieke adviesfunctie de overhand krijgt en de mogelijkheden tot interpretatie en commentaar worden geblokkeerd. En wat in het klein voor de werkgroep geldt, blijkt in

het groot voor de SWB en voor de Tweede kamerfractie. Op deze manier komen voor beide instanties de verschillende nuttige functies te weinig uit de verf.

Het voorstel dat moet worden gedaan, is dan ook de praktische scheiding van deze twee geesten en de verdeling ervan over fractie en SWB. De grotere omvang van de fractie in de Tweede Kamer maken een eigen 'bestand' van adviesgroepen nodig en mogelijk. Terwijl ook de behoefte aan een uitgebreidere en meer diepgaande reflectie op enige afstand van het politieke strijdtoneel in SWB-verband toeneemt. De SWB zal hiertoe het initiatief nemen en het overleg met fractie, partij en de (voorzitters van de) werkgroepen hierover opnemen.

Dan het volgende met betrekking tot opzet en werkwijze van de werkgroepen. De werkgroepen kenden tot nog toe een in hoge mate autonoom functioneren, hetgeen voor de werkgroepen, zowel als voor de SWB en de partij, maar zelden een bevredigende situatie opleverde. In de praktijk bracht deze 'autonomie' nogal eens een isolement met zich mee, waardoor ook de eventuele resultaten een te hoge mate van willekeurigheid ontvingen.

De partij groeit, de fracties groeien en ook het belang van de SWB neemt hiermee toe. Mede daarom wordt het urgent ons rekenschap te geven van wat de werkgroepen kunnen betekenen binnen het inhoudelijk kader dat door de SWB wordt geschapen. De omstandigheden veranderen en daarmee veranderen ook de voorwaarden waaronder de werkgroepen functioneren.

Het ligt nu in de bedoeling van het bestuur de werkgroepen meer 'produktgericht' te laten functioneren. Zowel letterlijk als figuurlijk, wat betekent dat als de werkgroepen hun algemene forumfunctie serieus willen nemen, zij werk zullen moeten maken van het bestuderen en becommentariëren van ontwikkelingen die zich op de diverse beleidsvelden voordoen. En dit werk zullen zij uitdrukkelijker dan voorheen in SWB-verband moeten doen. Dan geldt de volgende 'procedure': eerst overleggen, dan bestuderen - analyseren - conclusies trekken in kleinere delen van de werkgroep, dan communiceren in de gehele werkgroep, vervolgens in SWB- of sectieverband, om, als het produkt daartoe rijp is, het in partijverband te kunnen bediscussiëren.

Een en ander verwijst naar een andere opvatting en werkwijze voor de werkgroepen, maar ook en vooral naar de noodzakelijke coördinatie in SWB-verband. Het bureau zal deze niet kunnen verzorgen in directe zin, vanwege de kleine personele bezetting. Maar het kan er wel de voorwaarden voor creëren. Wat geleverd kan worden, is de secretariële en facilitaire ondersteuning voor een kleine coördinatiegroep, samengesteld uit enkele van de voorzitters van de werkgroepen en die rechtstreeks onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van de SWB zal functioneren (de secretaris van het dagelijks bestuur). Wat benodigd zal zijn, is de vorming van 'secties' onder de werkgroepen, waarbij de voorzitter van de sectie zitting zal hebben in de coördinatiegroep. Gedacht kan worden

aan een sectie Openbaar Bestuur, een sectie Verzorgingsstaat en Sociale Economie, een sectie Milieu en Ruimtelijk Ordening en een sectie Internationale Vraagstukken en Europa, waaronder (een hergroepering van) de werkgroepen ressorteren.

De herziening van opzet en wijze van werken voor de werkgroepen zal op korte termijn na het verschijnen van dit werkplan aan de voorzitters van de werkgroepen worden voorgelegd.

PUBLIKATIES

De SWB kent, naast het wetenschappelijk tijdschrift *Idee*, drie vormen van publikaties: de thematische brochures in de reeks *Ideeën*, de *Cahiers* waarin de resultaten van studies verschijnen en de *Nota's* waarin voorverkenningen worden gepubliceerd. Het streven is ernaar zo'n vijf tot negen publikaties per jaar te laten verschijnen, gespreid over de verschillende fondsen.

Het bestuur van de SWB besluit over de publikaties van teksten in een van de genoemde reeksen, alsmede over de planning van thema's en onderwerpen. Het pogen zal zijn, meer dan voorheen, aandacht te besteden aan publikaties die zich richten op de voorwaarden waaronder beleid in de verschillende sectoren van de overheid wordt gevormd en uitgevoerd, alsmede aan de concrete onderwerpen van dat beleid. Hierbij zullen de vier velden waarop we ons met dit werkprogramma begeben nader tot uitgangspunt dienen.

DE PARTIJ, DE POLITIEKE VERTEGENWOORDIGING EN DE COLLEGA-PARTIJEN

Het bestuur is voornemens, vanuit haar eigen specifieke verantwoordelijkheid, het overleg en de samenwerking te zoeken met de hiertoe relevante geledingen van de partij, met name het hoofdbestuur, de Bestuurdersvereniging en het Opleidingscentrum. Specifieke aandacht zal bovendien uitgaan naar het overleg met de Eerste en Tweede Kamerfractie, zowel als naar de provinciale en lokale politieke vertegenwoordigers indien de onderwerpstelling daartoe aanleiding geeft. Voor het hoofdbestuur geldt nog weer in het bijzonder dat het zoekt naar mogelijkheden tot ontwikkeling van meningsvorming en politiek debat in de partij. Hoewel hier niet de eerste taak ligt voor het wetenschappelijk bureau, zal het bestuur attent zijn op de beperkte mogelijkheden die het in huis heeft het hoofdbestuur hierbij te ondersteunen waar daar behoefte aan bestaat.

Voorts zal aandacht worden gegeven aan de 'communicatie' met de partij. Hier zullen de eigen schriftelijke middelen, maar ook de periodieken van partij, Bestuurdersvereniging en Opleidingscentrum onontbeerlijk zijn. Tevens zal worden gezocht naar diverse mogelijkheden voor ontmoeting, conferentie en overleg en enigerlei vorm van enquête wordt onderzocht, mede om de toegankelijkheid van de SWB voor de partij te vergroten. Aparte energie zal worden besteed aan de contacten met de wetenschappelijke bureaus van de andere politieke partijen, in het bijzonder de mede-coalitiepartijen. Op gepaste afstand van het beleid zal de inhoudelijke discussie worden gezocht omtrent de aard van het sociaal-liberale 'experiment' dat met de samenwerking in deze coalitie is aangegaan. Tevens zullen, waar dat nuttig wordt gevonden, resultaten van eigen onderzoek tot voorwerp worden gemaakt van onderling overleg en gesprek.